

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КЛІНІЧНОЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ

Матеріали 86-ї підсумкової конференції науковців
Буковинського державного медичного університету

Чернівці, БДМУ
2005

І.С. Давиденко, В.П. Пішак, М.Ю. Коломоєць, І.Й. Сидорчук ЕКСПРЕСІЯ ПРОЛІФЕРАТИВНОГО КЛІТИННОГО НУКЛЕАРНОГО АНТИГЕНУ В ЯДРАХ ЕПІТЕЛІЮ ХОРІАЛЬНИХ ВОРСИН ПЛАЦЕНТИ ПРИ ПЕРЕДЧАСНИХ ПОЛОГАХ НА ФОНІ ЗАЛІЗОДЕФІЦИТНОЇ АНЕМІЇ ВАГІТНИХ	104
М.С. Крилюк, І.С. Давиденко ЕКСПРЕСІЯ ПРОЛІФЕРАТИВНОГО КЛІТИННОГО НУКЛЕАРНОГО АНТИГЕНУ В ЯДРАХ ЦИТОТРОФОБЛАСТА ХОРІАЛЬНИХ ВОРСИН ПРИ КАЛЬЦИНОЗІ ПЛАЦЕНТИ	111
Б.Г. Макар, О.Ф. Марчук ТОПОГРАФО-АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАВОХОДУ У ПЕРЕДПЛОДІВ ЛЮДИНИ	116
І.Ю.Олійник НОВИЙ ПОГЛЯД НА ФОРМОУТВОРЕННЯ ЗАГРУДНИННОЇ ЗАЛОЗИ В ПРЕНАТАЛЬНОМУ ОНТОГЕНЕЗІ ЛЮДИНИ.....	120
В.П.Пішак, В.Г.Висоцька, Р.Є.Булик, В.М.Магалаєс, К.Г.Ташук, М.М.Радько РОЛЬ ПОРУШЕННЯ МІКРОЦИРКУЛЯТОРНОГО КРОВООБІГУ В РОЗВИТКУ ПАТОЛОГІЇ НИРОК ЗА УМОВ СУЛЕМОВОЇ НЕФРОПАТІЇ	125
В.П. Пішак, О. І. Сметанюк ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН БУКОВИНИ	128
В.П. Пішак, Т.В. Хмара КОРЕЛЯТИВНІ ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ ЧОЛОВІЧИХ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ У 5-МІСЯЧНОГО ПЛОДА ЛЮДИНИ	135
В.В.Степанчук СТРУКТУРА ХРОНОРИТМІВ ТКАНИННОГО ФІБРИНОЛІЗУ І НЕОБМЕЖЕНОГО ПРОТЕОЛІЗУ В КІРКОВОМУ ШАРІ НИРОК БІЛИХ ЩУРІВ НА ТЛІ ЗМІН ФАЗ ЦИКЛУ МІСЯЦЯ	139
О.А. Тюленєва, І.С. Давиденко МОРФОМЕТРИЧНІ ПАРАМЕТРИ МІКРОЦИРКУЛЯЦІЇ В ТЕРМІНАЛЬНИХ ВОРСИНАХ ПРИ ЕКСТРАХОРІАЛЬНИХ ПЛАЦЕНТАХ.....	143
Н.М. Шумко ОРГАНІЗАЦІЯ ХРОНОРИТМІВ ЕКСКРЕТОРНОЇ ФУНКЦІЇ НИРОК В ІНТАКТНИХ ТВАРИН	147

ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН БУКОВИНИ

В.П. Пішак, О. І. Сметанюк

Кафедра медичної біології, генетики та гістології
(зав.-проф. В.П.Пішак)

Буковинського державного медичного університету

Найвагомішим кількісним показником будь-якої флори є флористичне багатство, рівень якого визначається кількістю видів, родів та родин. Флора Буковини нараховує 1568 видів судинних рослин [10], із яких 34% є дикорослі лікарські рослини. Для території, площа якої порівняно невелика, близько 8100 км², цифра досить значуща, особливо якщо відмітити, що тут зростають 50% лікарських рослин України [5].

Територія Чернівецької області розташовується на трьох різних за своєю природою географічних областях. Зональними рисами природи Прут-Дністровської рівнини є наявність степової, лучно-степової рослинності і широколистяних грабово-дубових лісів. Характерні риси Буковинського Передкарпаття грядово-горбистий, ерозійно-зсувний рельєф, основний рослинний фон утворюють змішані буково-ялицеві ліси та справжні різнотравно-злакові луки. Ландшафти Буковинських Карпат укриті лісовою та лучною рослинністю до найвищих вершин хребтів [7]. На території Буковини зростають 539 видів дикорослих лікарських рослин, які належать до 280 родів, 89 родин та 5 відділів [6].

Судинні спорові та голонасінні становлять незначну частину (3%) навпаки, панівну роль відіграє *Magnoliophyta* (97%). Серед *Magnoliophyta* на *Liliopsida* припадає 8,9%, на *Magnoliopsida* – 88,1%, що складає пропорцію 1: 9,9.

Таблиця

**Таксономічне представництво лікарських рослин у судинній
флорі Буковини**
(судинна флора подана згідно даних Б.К. Термена, 1992)

Відділ Клас	Родин		Родів		Видів	
	Загал.	Лікар.	Загал.	Лікар.	Загал.	Лікар.
Licopodiophyta	2	2	2	2	3	3
	1,6%	2,2%	0,3%	0,7%	0,2%	6,0%
Equisetophyta	1	1	1	1	9	1
	0,8%	1,1%	0,2%	0,2%	0,6%	0,2%
Polypodiophyta	8	5	14	5	24	6
	6,6%	5,6%	2,4%	1,8%	1,5%	1,1%
Pinophyta	3	2	6	5	13	6
	2,5%	2,2%	1,0%	1,8%	0,8%	1,1%
Magnoliophyta	108	79	560	266	1519	523
	88,5%	88,8%	96,0%	95,3%	96,9%	97,0%
Magnoliopsida	91	71	449	243	1211	475
	74,6%	79,8%	77,0%	86,7%	77,2%	88,1%
Liliopsida	17	8	111	24	308	48
	13,9%	9,0%	19,0%	8,6%	19,6%	8,9%
Усього:	122	89	583	280	1568	539

У тринадцяти провідних родинях сконцентровано 62,7% видів лікарських рослин. У дослідженій лікарській флорі переважають родини *Asteraceae* – 9,6%, *Lamiaceae* – 8,5%, *Apiaceae* – 6,1%, *Scrophulariaceae* – 6,1%, *Ranunculaceae* – 5,8%, *Fabaceae* – 4,6%, *Brassicaceae* – 4,6%, *Orchidaceae* – 4,1%, *Rosaceae* – 4,1%, *Polygonaceae* – 3,0%, *Salicaceae* – 2,2%, *Boraginaceae* – 2,2%; *Liliaceae* – 1,9%.

Провідне місце в спектрі лікарської флори Буковини, як і у флорі судинних рослин регіону, займає *Asteraceae* (9,6%). Розповсюдження представників родини за природними зонами регіону нерівномірне. Тільки 47,1% рослин зустрічаються у всіх районах Буковини, 23,5% видів, які трапляються на ландшафтах Буковинського Передкарпаття (БП). Для представників *Asteraceae* характерними є пратанти відкритих трав'янистих мезоксерофітних комплексів. Десять рослин родини – офіційно сировинний регіон для 6 видів [4, 5].

Род. *Lamiaceae* займає друге місце серед лікарських рослин досліджуваного регіону (8,5%). Серед флори судинних рослин Буковини – сьоме [10]. Завдяки широким синекологічним амплітудам видів цієї родини 50% останніх зустрічаються у всіх природних зонах Буковини. Слід відмітити значний відсоток рівнинних пратантних видів (19,6%), приурочених до ландшафтів Прут-Дністровської рівнини (П-Д), зміна висотності відбувається з розповсюдженням видів на висотах (28,3%), ландшафтів БП (28,3%). Офіційними визнані 7 видів, але запаси для промислової заготівлі задовільні тільки одного виду [10].

Род. *Ariaceae* належить третє місце (6,1%) серед цілющих рослин і одинадцяте місце у флорі Буковини (3,4%), тобто 62,3% рослин родини з відомою лікувальною дією [10]. У родини *Ariaceae* максимальне число видів зростає на ландшафтах лісостепової зони 87,9%. У Буковинських Карпатах (БК) зустрічається 39,4% представників цієї родини, приуроченими тільки до гірськолісової зони – 4 види. Офіційним є 1 дикорослий вид, що зустрічається у всіх природних зонах Буковини і може задовольнити потреби регіону [4, 5].

Третє місце розділяє з *Ariaceae* родина *Scrophulariaceae*. Ця родина має вагоме значення у флорі судинних рослин Буковини, де займає 9 місце серед ведучих родин [10]. Лікарські рослини цієї родини краще адаптовані до П-Д рівнини – 81,8% видів *Scrophulariaceae* зустрічаються саме в цих ландшафтах. У передгірному районі поширюється 54,6% цілющих рослин даної родини. Тільки рівнинними видами є 27,3%, ще менший відсоток (18,2%) представників родини змінюють висотне поширення видів від рівнинних до монтанних БП. Один офіційний вид родини *Scrophulariaceae*, який зустрічається до 1300 м н. р. м., але з обмеженою площею зростання [5, 8, 9].

Род. *Ranunculaceae* у спектрі провідних родин серед лікарських рослин Буковини займає четверте місце (5,8%). Серед флори судинних рослин Буковини – восьме [2, 10]. У БК зустрічається 51,6% представників *Ranunculaceae*, чотири види (12,9%) є ендемічними, чотири – занесені до Червоної книги України [8, 9, 11]. Слід відмітити широку варіабельність представників род. *Ranunculaceae* не тільки в морфологічних ознаках, а також екологічних умов – поширення від рівнин до найбільших висот БК. У П-Д межиріччі ростуть 74,2% лікарських рослин *Ranunculaceae*, в БП зростає 61,3% та 51,6% видів цієї родини

трапляється в БК. Більшість лікарських рослин родини *Ranunculaceae* за приуроченістю до ценотопу є сільвантами. Один вид родини *Ranunculaceae* занесений до Державної фармакопеї, але ареал його скорочується і занесений до регіональної Червоної книги [4, 8, 9].

П'яте місце припадає на род. Fabaceae (4,6%). Серед флори судинних рослин Буковини - четверте [10]. Вона домінує в мезофітних комплексах та представлена в більшості пратантами трав'янистих угруповань. Лікарські рослини родини характеризуються широким ареалом зростання, тобто зустрічаються у всіх природних комплексах (72%). Територія Буковини є потенційно сировинною базою для одного офіціального виду Fabaceae [4, 5].

Род. Brassicaceae займає, так само як род. Fabaceae, п'яте місце. Серед флори судинних рослин Буковини - шосте [10]. Чисельність представників лікарських рослин родини значно коливається від зміни природних зон Буковини. На ландшафтах П-Д межиріччя зростає 92% видів, у БП – 64%, у БК – 40% лікарських рослин родини Brassicaceae. Переважна більшість цілющих рослин цієї родини – рівнинні синантропанти. Потенційно сировинна база Буковина для одного офіціального виду Brassicaceae [4,5].

Род. *Orchidaceae* за чисельністю видів із лікувальною дією займає шосте місце (4,1%) та 13 місце серед ведучих родин флори Буковини [10]. Слід відмітити, що всі лікарські рослини цієї родини занесені до Червоної книги України, є рідкісними, з обмеженою площею зростання, тому можуть використовуватися тільки в культурі [8, 9, 11].

Шосте місце також посідає род. *Rosaceae* (4,1%). Серед флори судинних рослин Б – третє (26,7%) [10]. Род. *Rosaceae* характеризується відносно рівномірним розподілом видів в усіх природних зонах та макрокомплексах Б. Широкий ареал зростання род. *Rosaceae* визначається у 59% представників. На ландшафтах П-Д трапляється 81,8%, БП налічує 77,3% лікарських рослин цієї родини, БК – 72,7%. Східні Карпати є потенційно сировинною базою офіціальних рослин 4 рядів *Rosaceae* [4].

Род. *Polygonaceae* займає сьоме місце (3,0%) у лікарській флорі Буковини та 14 місце (1,9%) судинних рослин регіону [10]. Лікарські рослини родини поширюються в рівнинних ландшафтах. Так, тільки в лісостеповій зоні зустрічаються 50% видів родини, у БП росте 25% лікарських рослин *Polygonaceae*. Більшість рослин поширюються на гігромезофітних трав'янистих комплексах, щодо ценотипу є пратантами, палюдантами або реофілами [1, 3]. Чотири види роду *Polygonum* є офіційними, заготівля можлива одного виду [4, 5].

Род. *Salicaceae* займає восьме місце (2,2%) у лікарській флорі і 21 місце (1%) у флорі судинних рослин Б [10]. Поширення рослин цієї родини пов'язано з пристосуванням до зволоженого ґрунту, зустрічаються у мезофітних та гігрофітних комплексах від рівнинних до монтанних висот БП. У всіх природних зонах Буковини зростає більшість цілющих рослин род. *Salicaceae* – 83,3%. Лікувальні властивості представників даної родини використовується тільки в народній медицині.

За чисельністю видів род. *Boraginaceae* подібна до род. *Salicaceae*, але у флорі судинних рослин *Boraginaceae* займає 11 місце (2,1%) [10]. На рівнинних ландшафтах П-Д зустрічається 91,7% лікарських рослин родини. Цілющі властивості рослин род. *Boraginaceae* використовує народна медицина.

Десять лікарських рослин род. *Liliaceae* складають 1,9%, серед судинних рослин Буковини це – 1,5% [10]. Родина, представлена в основному мезофітними сільвантами. В БП трапляється 90% лікарських рослин цієї родини. До Червоної книги занесені два види, один із них є фармакопейним [4, 9, 11].

Представництво провідних родин лікарської флори у природних зонах Буковини наведено на рис. Розповсюдження видів провідних родин у природних зонах Буковини має такі закономірності: у П-Д – 81,3%; у БП – 74,9%, у БК – 53,6%.

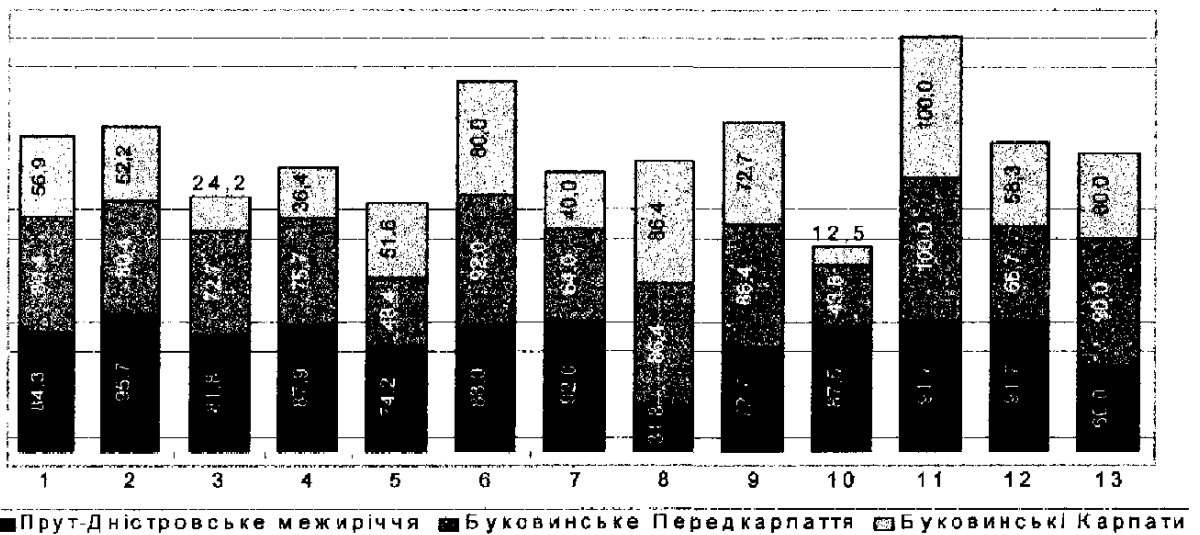

Рис. Представництво провідних родин лікарської флори у природних зонах Буковини: 1-Asteraceae, 2-Lamiaceae, 3-Apiceae, 4-Scrophulariaceae, 5-Ranunculaceae, 6-Fabaceae, 7-Brassicaceae, 8-Orchidaceae, 9-Rosaceae, 10- Polygonaceae, 11-Salicaceae, 12-Boraginaceae, 13- Liliaceae

Серед 89 родин 30 (10,7%) у повному складі представлені лікарськими рослинами, це нечисельні за видовим різноманіттям родини (1–3 види).

Фармокопейне значення мають малочисельні родини цілющих рослин. По три види офіційних рослин належать до родин *Solanaceae* (1,11%), *Betulaceae* (0,56%); два види – *Vacciniaceae* (0,56%), *Caprifoliaceae* (0,93%), *Fagaceae* (0,56%), *Pinaceae* (0,74%), *Rhamnaceae* (0,37%), *Hypericaceae* (0,56%), *Tiliaceae* (0,74%); один вид – *Malvaceae* (1,3%), *Valerianaceae* (0,93%), *Cupressaceae* (0,37%), *Urticaceae* (0,37%), *Plantaginaceae* (0,56%), *Violaceae* (1,11%), *Equisetaceae* (0,19%), *Papaveraceae* (0,74%).

На провідні роди (4 – 16 видів) лікарської флори Буковини припадає 30,6% видів. У лікарській флорі поліморфізм (більше 10 видів) спостерігається лише в одному роді – *Veronica*. Значуща частина родів є нечисельною (13 видів) і складають 69,4%.

Характерною рисою є високий рівень поширення родів на рівнинних ландшафтах регіону (Прут-Дністровське межиріччя), чисельність їх зменшується із зростанням висотності ландшафту. Так, приурочені тільки до гірських ландшафтів є роди (із чисельністю 4 і більше видів лікарських рослин) *Orchis*, *Dactylorhiza*.

Толерантними до всіх природних зон регіону є 9 провідних родів лікарських рослин: *Salix*, *Ranunculus*, *Viola*, *Artemisia*, *Barbarea*, *Lathyrus*, *Mentha*, *Galium*, *Trifolium*.

Висновок. Цілющі властивості притаманні значній частині судинних рослин флори Буковини. Чим вищий таксон, тим більший відсоток представництва в його структурі лікарських рослин. Так, відносна частка родин складає 73,0%, родів – 47,9%, а видів лише – 34,2%.

Поширення таксономічних одиниць у природних областях Буковини пов'язано з толерантністю до висотності ландшафтів регіону. Чим вищий систематичний ранг, тим більша толерантність. Більша варіабельність таксонів притаманна Прут-Дністровському межиріччю, зменшується вона на Буковинських Карпатах.

Література. 1. Екофлора України. – Т. 1. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 284 с. 2. Екофлора України. – Т. 2. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 479 с. 3. Екофлора України. – Т. 3. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 498 с. 4. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А.М. Гродзінський. – К.: УРЕ, 1989. – 544 с. 5. Мінарченко В.М. Флора лікарських рослин України. – Луцьк, 1996. – 173 с. 6. Определитель высших растений Украины. Изд. 2. стереот. К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 420 с. 7. Природа Чернівецької області / За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа, 1978. – 160 с. 8. Солодкий В.Д., Білоконь М.В., Королюк В.І. Природно-заповідний фонд Чернівецької області. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 56 с. 9. Судинні рослини флори Чернівецької області, які підлягають охороні. Атлас-довідник / За ред. І.І. Чорнея. – Чернівці: Рута, 1999. – 139 с. 10. Термена Б.К. Конспект флори Північної Буковини (Судинні рослини). – Чернівці, 1992. – 226 с. 11. Червона Книга України. Рослинний світ. – К.: Українська енциклопедія. – 1994. – 608с.